

DEBAT

I sidste nummer af Magasinet Skolen argumenterede formanden for Efterskoleforeningen, Torben Vind Rasmussen, for bevarelse af 10. klasse, og at det stadig skal være en mulighed at tage en 10. klasse på en efterskole. Her kommer et debatindlæg med et modstående synspunkt. Indlægget er skrevet før Reformkommissionen præsenterede sit forslag den 3. maj.

Kan efterskolernes succes forbedres?

Mange kæder behovet for efterskoleopholdet sammen med de udfordringer, der opleves i folkeskolen. Hvis det er årsagen, så skal det adresseres i folkeskolen. Det nytter ikke at opgive folkeskolen og bruge pengene på et ekstra skoleår på efterskole

Af Per Nikolaj Bukh, professor, Aalborg Universitet

HVIS EFTERSKOLERNE I SAMLET FLOK VAR EN virksomhed, var de en bragende succes. Kun-derne strømmer til, selvom prisen sættes op. Brandet er stærkt, opbakningen i befolkningen er stor, mange elever får en oplevelse for livet, og for mange styrker efterskoleopholdet det efterfølgende uddannelsesforløb. Betyder det, at alt er perfekt? Betyder det, at de mange milliarder offentlige kroner, der årligt gives i tilskud ud over forældrebetalingerne, ikke kan bruges bedre?

Efterskolernes succes har de senere måneder været diskuteret, og der har været mange holdninger og synspunkter. Jeg har været mest overrasket over, at så mange bliver provokerede, når jeg opfordrer til en politisk debat af den offentlige tilskudsmodel eller til en diskussion af velfærdsprioriteringerne. Det burde kunne lade sig gøre i god ro og orden og på en nogenlunde sober måde.

Den sociale skævvridning

Dansk Erhverv skød debatten i gang med en analyse, der viste, hvor stor forskellen på 10. klassernes elevsammensætning var afhængigt af, om der er tale om en 10. klasse i kommunalt regi eller på en efterskole. Jeg starter med et par nedslag i analysen: 74 % af efterskoleelevernes

forældre har en videregående uddannelse, i folkeskolernes 10. klasser er det 35 %. Tilsvarende har 17 % af eleverne i folkeskolerne forældre med grundskolen som højeste uddannelse, mens det kun er 2 % for eleverne på efterskole.

Når man læser efterskolelovens formålsparagraf, er der fokus på livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse. Almendannelsen er vel relevant for alle – også for indvandrere og efterkommere. Men ser man på efterskoleelevernes sammensætning, udgjorde indvandrere og efterkommere for ti år siden 2 % af efterskoleeleverne, og det gør de stadigvæk. Det er tankevækkende.

Vi skal ikke mere end 10-15 år tilbage, før der var stort set lige mange elever i de kommunale 10. klasser og på efterskolerne. Nu går 60 % på efterskoler og omkring 20 % i den kommunale 10. klasse. I den samme periode er der desuden sket en forskydning, så langt flere går på efterskole i 10. klasse frem for at tage efterskoleopholdet i 9. klasse.

På vej mod en ny model

Udviklingen er sket over mange år, og selvom efterskolebevægelsen har rødder tilbage til Kold og Grundtvig, så

er efterskoler med statslig elevstøtte og meget udadvendte specialiseringer et nyere fænomen. Naturligvis er produktudvikling glimrende, men er behovet for offentlige tilskud det samme? Kunne det indrettes på en anden måde?

Lige nu er hele velfærdssamfundets opgaver og struktur til debat. Det er ikke blot et spørgsmål om at sløjfe St. Bededag, beskære jobcentrene og forkorte kandidatuddannelserne. Det fordrer også

en diskussion af, hvad der er et fremtidigt velfærdssamfunds kerneopgaver, og om de, som har mulighed for det, i højere grad selv skal betale for velfærdstilbud udover basisydelse.

Spørgsmålet er derfor, om et efterskoleophold i 10. klasse for børn af samfundets velstillede middelklasse fortsat skal have det samme tilskud, eller om tilskuddene i højere grad skal målrettes de familier, der har vanskeligere ved at finansiere egenbetalingen. Kunne man forestille sig, at tilskuddene i højere grad differentieres, så egenbetalingen bliver markant større i 10. klasse, mens efterskoleophold i 9. klasse får et større tilskud – og måske endda næsten fjernes for nogle målgrupper.

Hvad koster efterskolerne?

Ud over fordelingen af tilskuddene, kommer vi heller ikke udenom at diskutere det overordnede udgiftsniveau. Når økonomien bringes på banen, tænker de fleste på forældrebetalingen. Selvom man har en meget lav husstandsindkomst, vil regningen alligevel ofte være op mod 50.000 kr. De fleste skal i dag regne med at betale omkring 60-70.000 kr., og for de dyreste efterskoleophold passerer beløbet 100.000 kr.

Det er bare ikke hele regningen. Jeg er ikke bekendt med opdaterede beregninger, men i 2019 var den gennemsnitlige offentlige udgift til et efterskoleophold 109.000 kr. Det er ganske mange penge, når 32.000 unge mennesker årligt starter på et efterskoleophold.

Hvis alternativet var en kommunal 10. klasse, ville der naturligvis også være udgifter forbundet med det. Tog man efterskoleopholdet i 9. klasse og fortsatte i ungdomsuddannelse herefter, ville der være markante besparelser. Hvis jeg også bringer det forbudte ord arbejdsudbud på banen, må det erkendes, at en del af behovet for arbejdskraft kunne løses ved, at flere kom tidligere på arbejdsmarkedet. Det er ikke kun et spørgsmål om, hvor

lange de videregående uddannelser er, og hvor mange sabbatår man har, men også om hvorvidt vi i Danmark har behov for verdens længste grundskoleuddannelse.

Skal efterskolerne løse uddannelsessystemets problemer?

Mange kæder behovet for efterskoleopholdet sammen med de udfordringer, der opleves i folkeskolen. Hvis det er årsagen, så skal det adresseres i folkeskolen. Det nytter ikke at opgive folkeskolen og bruge pengene på et ekstra skoleår på efterskole. Hvis man bliver skoletræt af at gå i folkeskole, nytter det heller ikke noget, at man slæber sig mistrøst igennem 10 års skolegang, mens man venter på at få en oplevelse for livet det 11. år. Så hellere taget efterskoleopholdet i 8. eller 9. klasse og komme videre herefter.

Mange undersøgelser og mediehistorier sætter fokus på de unges mistrivsel. Det er tilsyneladende ikke et rent dansk fænomen, og jeg undrer mig, når efterskolerne udpeges som løsningen. Det er de for nogle, men ikke for alle. Et efterskoleophold skaber også et forventningspres både socialt for den unge og økonomisk for familien. DR kunne på baggrund af en rundspørge i marts fortælle, at en stor andel unge faktisk mistrives på efterskolerne. Sidste år droppede 14 % af efterskoleeleverne ud, og deres glansbillede af det perfekte efterskoleår krakelerede.

Kan tilskudsmodellen ændres?

Penge er ikke noget, man taler om, det er noget man har. Sådan lød de riges mundheld måske engang. Men det virker mere som om, det er blevet den velstående middelklassers mantra, hvis der sættes spørgsmålstegn ved dens egne rettigheder. Kigger vi fremad mod 2030, er det tvivlsomt, om samfundsøkonomien hænger sammen, og om der er arbejdskraft nok til at løse velfærdsopgaverne, som vi kender dem nu. Derfor kan prioriteringsdiskussionerne ikke undgås. Heller ikke på efterskoleområdet.

Selvom det er forholdsvist enkelt at rykke rundt på tilskudssatserne og -grænserne, vil jeg ikke præsentere én bestemt model. Efterskolerne fortjener en ordentlig diskussion, hvor de selv kan byde ind med løsninger. Jeg tror dog, at det vil være nødvendigt at øge tilskuddet til dem med de laveste husstandsindkomster samt at nedsætte tilskuddet i 10. klasse.

Det er et bredere prioriteringsspørgsmål, om det samlede tilskud skal reduceres. Men jeg tror ikke, vi kommer udenom, at tilskuddet til den brede middelklassens børn skal reduceres. Det kan vi altså godt betale selv, så der kan blive råd til ordentlig ældrepleje og et værdigt socialsystem. Penge er ikke noget, samfundet har i uendelige mængder, og derfor er vi nødt til også at tale om penge. •